

MARTIN MUSÍLEK

HERTVÍKOVÉ Z RUŠINOVA

*Východočeská šlechta
ve víru husitských bouří*

ŠLECHTICKÉ RODY ČECH, MORAVY A SLEZSKA

MARTIN MUSÍLEK

HERTVÍKOVÉ Z RUŠINOVA

*Východočeská šlechta
ve víru husitských bouří*

Kniha byla vydána s podporou Akademie věd České republiky v rámci programu Strategie AV21 č. 23 „Město jako laboratoř změny; stavby, kulturní dědictví a prostředí pro bezpečný a hodnotný život“.

Akademie věd
České republiky

Strategie AV21

Spíčkový výzkum ve veřejném zájmu

Recenzenti: prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., dr. h. c. mult.
PhDr. Jan Musil

Na frontispisu: Komorový kachel s pěšími bojovníky (husity). Čtyři postavy kráčející vlevo, praporečník v čele skupiny nese korouhev se znakem kalicha.

© Martin Musílek, 2020
Všechna práva vyhrazena

ISBN 978-80-7422-763-9

1. | Úvod

Jan Hertvík z Rušínova se narodil někdy kolem roku 1395 drobnému vladykovi Hertvíkovi z Ostružna patrně jako druhorozený syn. Při svém křtu, jenž zřejmě proběhl v nedalekém vilémovském klášterním kostele sv. Petra a Pavla, obdržel jméno Jan. Toto jméno bylo v rodině ostruženských zemanů tradiční. Nevíme přesně, kdy k narození Jana došlo, ani jestli byl skutečně druhorozeným synem ostruženského zemana. Slovo „nevíme“ je tu důležité. Rozkrývání životních osudů nejen husitských hejtmanů, ale zpravidla všech osob žijících ve středověku je totiž velmi limitováno množstvím a druhem dochovaných pramenů. Věcí, které nevíme, je mnohonásobně více než věcí, o nichž máme alespoň základní povědomí. Při narození Jana, který se později nazýval nejčastěji jako Jan z Rušínova, Jan Hertvík z Rušínova, Rušínovský nebo jen Hertvík, se nezdálo, že by se jednalo o výjimečnou událost. Málkoho ze shromážděných hostů při jeho křtu by napadlo, že se původem nezámožný, nicméně urozený zeman stane nejen nejvýznamnějším mužem v čáslavském kraji, ale jednoho dne se také zařadí po bok nejmocnějších mužů v zemi. Jan Hertvík z Rušínova byl nejvýznamnějším představitelem celého rodu, což také našlo odraz v bezkonkurenčně největším počtu historických zmínek, proto budou dějiny Hertvíků z Rušínova popisovány především s ohledem k této významné osobnosti.

Pokusím se vyprávět příběh, který vlastně začíná tam, kde jiné povětšinou končí. Autoři, kteří již věnovali pozornost některému z husitských hejtmanů nebo jiným významným osobnostem soudobého dění, se většinou spokojí s tvrzením, že o počátcích životní dráhy konkrétního hrdiny nevíme nic, nebo pouhá torza. Líčení osudů svého hrdiny proto začínají většinou až ve chvíli,

když se stává natolik „slavným“, aby jej zachytily písemné prameny. V předkládané práci se pokusím jít ještě dále a při rekonstrukci životních osudů Jana Hertvíka z Rušinova a dalších příslušníků rodu se opřu také o prameny, které o nich přímo nehovoří nebo je jmenovitě nezmiňují, ale za pomoci různých analogií nebo více či méně pravděpodobných předpokladů se můžeme domnívat, že se jejich života či působení dotýkaly. Je zřejmé, že do každé historické práce se promítá osobnost, názorové přesvědčení nebo vidění světa konkrétního autora, což u psaní historických biografii osob platí dvojnásob. Myslím si, že tento osobnostní vklad a ovlivnění není na škodu. Jak si ukážeme vzápětí, první a doposud jediný biograf Jana Hertvíka z Rušinova Bohuslav Rieger v něm spatřoval především představitele české husitské šlechty, který se odhodlaně stavěl proti „německému živilu“. Jako významnou osobnost, která hrála velkou roli v politických událostech husitských a pohusitských Čech, jej vnímá veskrze všechna dosavadní literatura.

V našem vyprávění bude do popředí vystupovat především jeho věrnost a stálost. Vzhledem k torzovitě dochovaným pramenům však může každý další autor vyprávět odlišný příběh, ne horší nebo lepší, ale jednoduše jiný příběh Hertvíkova života. Jednotící osou následujícího vyprávění bude nejen sledování fascinující životní cesty rušinovského zemana do řad zemské šlechtické elity, ale zejména kritický rozbor všech okolností, které k němu vedly. Budeme se společně ptát, co ve skutečnosti stálo za jeho vzestupem? Byla to jeho inteligence? Válečnické umění? Bezohlednost? Osobní šarm? Specifické charakterové vlastnosti? Nebo kombinace všech těchto vlastností? Jakým způsobem se na jeho kariéře podepsaly vnější okolnosti? A konečně se pokusíme zodpovědět klíčovou otázku, proč se podobnou závratnou kariéru podařilo učinit právě Janu Hertvíkovi z Rušinova?

Na následujících řádcích se však nechci věnovat pouze postavě Jana Hertvíka z Rušinova. Při rozkrývání Hertvíkových životních osudů jsem si uvědomil, že pokud chci správně pochopit a zhodnotit jeho životní dráhu, neobejde se to bez sledování

společenské vrstvy, kterou dnes nejčastěji nazýváme nižší šlechta, to vše na území dnešních okresů Pardubice, Chrudim, Havlíčkův Brod a Kutná Hora, které svojí rozlohou zhruba odpovídají původním historickým krajům Čáslavska a Chrudimska. S pomocí uměnovědných, archeologických a stavebněhistorických poznatků si přiblížíme, jak na přelomu 14. a 15. století vypadaly hrady, tvrze, města a městečka, v nichž se příslušníci nižší šlechty dennodenně pohybovali, budeme sledovat osudy jejich sluhů a družiníků nebo se dotkneme postavení žen v rámci středověké společnosti. Prostřednictvím dílčí analýzy chrudimského městského prostředí si ukážeme, jak se proměňoval vztah nižší šlechty a královských měst v průběhu 15. století. Dochovaný rukopis nejstarší přibyslavské městské knihy naopak demonstruje, jakým způsobem husitská revoluce formovala tvorbu nového šlechtického velkostatku. Porůznu rozptýlené údaje o velikosti šlechtických družin a jejich financování zase umožňují odhadnout, jak velkou družinou jednotliví šlechtici disponovali a kolik je to stálo. Na konkrétním příkladu zvoleného orebského hejtmána a s pomocí rozboru vztahových sítí bych rád nastínil kolektivní biografii tzv. válečnické aristokracie. Jan Hertvík z Rušínova se stane naším pomyslným průvodcem ve světě pozdně středověké šlechty. Na jeho příkladu bude doloženo, co měli příslušníci tzv. válečnické aristokracie společné, ukážeme si však i značné rozdíly a zcela odlišné životní strategie, které lze u příslušníků této nesourodé společenské skupiny sledovat. Pramenných zpráv, respektive ego-dokumentů, máme z období pozdního středověku dochováno jako šafránu, proto chceme-li postihnout dobovou mentalitu Jana Hertvíka, tomuto široce postavenému srovnání se nevyhneme.

Chtěl bych programově pokračovat v přístupu, o který se dlouhodobě pokouším při zkoumání městského prostředí a jenž spočívá ve sledování individuálních osudů konkrétních osob na pozadí dané společenské vrstvy a doby, v níž žily. Ne proto, že by to bylo „módní“ a „chválenou“ záležitostí, ale jelikož jsem hluboce přesvědčen o smysluplnosti podobného počínání. Život

NEJSTARŠÍ
VYOBRAZENÍ
CHRUDIMSKÉHO
A ČÁSLAVSKÉHO
KRAJE
NA ARENTINOVĚ
MAPĚ ČECH
Z ROKU 1619.
PAVEL ARETIN
Z EHRENFELDU,
REGNI BOHEMIAE
NOVA
ET EXACTA
DESCRIPTIO.

příslušníků nižší šlechty probíhal na základě soudobých standardů podmíněných společenským postavením, velikostí majetku, individuálními schopnostmi, kontakty s panovníkem, příslušníky vyšší a nižší šlechty, obyvateli královských či poddanských měst nebo s představiteli církevních institucí. Sledování těchto vztahových sítí, navíc podpořené interdisciplinárním výzkumem dochovaných hmotných památek, umožňuje mnohem širší spektrum výpovědi, interpretace a dovoluje plasticky postihnout životní osudy vybrané osoby i ve chvílích, kdy nás opouštějí prameny. Přesto by tato monografie neměla být více o době než o sledované osobě. Doba, v níž Jan Hertvík z Rušinova žil, však tvoří základní kulisy jeho příběhu a příběh vyprávěný bez těchto kulis by byl neúplný.

Při sledování osudů vybraných příslušníků tzv. válečnické aristokracie chybí podrobné studie zaměřené na hospodářskou rovinu.¹ Většina autorů se omezuje pouze na vyjmenování majetků, které konkrétní šlechtic získal, aniž by získané údaje podrobili náležitě kritice, která je pro jejich správné pochopení a interpretaci zásadní. Vždyť sledování hospodářských aspektů je klíčem k pochopení vzestupu těchto jednotlivců. Musíme se tázat, v jakém chronologickém pořadí statky získávali nebo naopak ztráceli, co bylo základem konkrétních zboží (počet hospodářských dvorů, vesnic nebo jiných výrobních objektů jako dolů, hamrů či

mlýnů). Na tomto místě je však zapotřebí jít ještě dále a sledovat válečnou ekonomiku husitských Čech, tzn. nezaměřovat se pouze na majetkové zisky, ale také na konkrétní výši výdajů, které nebyly u rodících se šlechtických velkostatků malé. Právě zajištění potravy pro lidi, dostatku píce pro zvířata, údržba obytných, hospodářských nebo pevnostních staveb a obstarávání finančních prostředků na běžný hospodářský chod panství byly každodenním chlebem příslušníků tzv. válečnické aristokracie. Tyto nároky se výrazně zvyšovaly v dobách vojenských kampaní nebo zdlouhavých politických jednání. Prostřednictvím Jana Hertvíka z Rušinova se můžeme společně podívat, do jaké míry otázky hospodářského charakteru ovlivňovaly mocenské a politické postavení příslušníků tzv. válečnické aristokracie.

Dle mého soudu zvolené pojetí dovoluje lépe pochopit, proč se v daném regionu příslušník nižší šlechty, jakým byl Jan Hertvík z Rušinova, dokázal povznést nad „průměr“ a posléze se prosadit na celozemské úrovni. Vždyť Jan z Rušinova se mnohému naučil od svých šlechtických patronů, při správě a řízení svých nově nabytých panství později navázal na manský správní systém, který v kraji zavedli již Lichtenburkové. Se svým otcem Hertvíkem z Ostružna se pravidelně stýkal s mnohými sousedy, neklidného Ješka z Popovce a Ohebu nevyjímaje. Zasazení osudů sledované osoby do širších dobových souvislostí, ale i důkladný rozbor vztahových sítí mezi různými společenskými skupinami ve zkoumaném regionu tak dle mého soudu stále neztrácí své opodstatnění a umožňuje mnohem detailněji postihnout to, k čemu podobné biografické medailony historických osobností směřují především – vykreslení osobnosti hlavního hrdiny. Zároveň tento přístup umožňuje zodpovědět otázky, o nichž dochované prameny bezprostředně nevyprávějí, například jaký byl Hertvíkův podíl na formování sirotčího bratrstva. Nástupnictví na post vrchního velení sirotčích vojsk přece nebylo předem dané. Uvnitř skupiny sirotčích hejtmanů a správené šlechty zajisté panovala vzájemná řevnivost, někdy i nevráživost, a projevovalo se zde množství lokálních osobnostních,

mocenských, konfesijních nebo politických zájmů. Jestliže chceme správně pochopit roli Jana Hertvíka z Rušinova jako vrchního sirotčího hejtmána, nestačí sledovat pouze jeho osobu bez přihlídnutí k osudům a životním strategiím ostatních hejtmánů.

V rámci monografického zpracování osudů jednotlivce typu Jana Hertvíka z Rušinova musíme v daném případě přihlídnout k vývoji celého rozrodu zemanů z Ostružna, z něhož pocházel. Vzhledem k torzovitosti a nejednoznačnosti dochovaných pramenů je na počátku Janova života jen obtížně určitelné, kterého člena rozrodu se konkrétní zpráva týká. Proto se nevyhneme doslova úmornému představení všech zmínek o jednotlivých členech rodu z Ostružna pocházejících z tohoto období. Nelze pominout ani jejich důkladné kritické porovnání, i když předpokládané rodinné vztahy lze někdy rekonstruovat pouze v hypotetické rovině. Jak bylo u dobových rozrodů nižší šlechty běžné, také rušinovský zeman udržoval se svými bratranci z ostatních větví rodu úzké styky. Zemané z Ostružna, Spačic, Rušinova a Běstvin se společně účastnili každodenních i slavnostních událostí, pečtili některé významné listiny celozemského dosahu, navzájem si svědčili při koupi i prodeji majetků a zároveň v pramenech vystupovali po Janově boku jako ručitelé v případech, kdy si půjčoval peněžní hotovost. Příbuzenský vztah byl podpořen také blízkostí vlastněných majetků. Vždyť všechny výše vyjmenované lokality byly od původní kolébky rodu v Ostružně vzdálené ne více než šest kilometrů. Pro celý rozrod budu užívat v literatuře zažité označení Hertvíkové z Rušinova, které však není přesné. Otec Jana Hertvíka z Rušinova se totiž pravidelně psal také po tvrzi v Ostružně, Janův starší bratr Hertvík zase po tvrzi či dvorci ve Spačicích, jiná rodová větev se psala po tvrzi v Běstvině. Na druhou stranu Jan Hertvík z Rušinova patřil k nejvýznamnějším a jistě nejznámějším postavám tohoto rozrodu, proto lze pojmenování Hertvíkové z Rušinova vnímat jako srozumitelnou identifikaci všech rodinných příslušníků.²

Velkou roli v Janově životě hrál jeho otec Hertvík z Ostružna a na Rušinově. Patrně právě on měl velký vliv na utváření synovy

osobnosti. Pominout nelze ani Janova staršího bratra a významného orebského hejtmána Hertvíka ze Spačic, který se podílel na formování orebského bratrstva, nebo o několik generací staršího Hertvíka z Ostružna, prvního zmíněného příslušníka rodu, který spolu s Janovými předky po generace sloužil jako klient či nápravník vilémovským opatům. Vilémovský klášter, ležící doslova na dohled od majetků Hertvíků z Rušinova, hrál v životě ostruženských a později rušinovských zemanů stěžejní úlohu. Zde sídlil jejich patron, vilémovský opat, ve zdech kláštera se po boku opatů účastnili významných politických jednání, ale i každodenních událostí nebo činností. Pravděpodobně zde byli také pochováváni, uzavírali tu sňatky, ve zdejších kostele byly za účasti šlechticů z okolí křtěny jejich děti. Jinou možnost ani neměli, protože na svých statcích nevlastnili kostel ani nedisponovali patronátními právy. Vilémovský klášter však sehrál v životě Jana Hertvíka ještě jednu zásadní roli. Zatímco jeho předkové vilémovským opatům sloužili, šíření nového reformního učení a překotné politické dění nakonec společně vedly k tomu, že bývalí nápravníci a klienti kláštera stáli za jeho zničením. Neštěstí jedněch přináší štěstí druhým. Právě ovládnutí rozlehlých statků vilémovského kláštera na počátku dvacátých let 15. století umožnilo Janovu bratru Hertvíkovi ze Spačic a později i jemu samému nebývalý mocenský vzestup.

Po husitských válkách Jan Hertvík z Rušinova vystupoval jako věrný stoupenec a přítel Hynka Ptáčka z Pirkštejna, později jako nesmlouvavý příznivec Ptáčkova politického dědice a budoucího českého krále Jiřího z Poděbrad. Jan z Rušinova a další příslušníci tzv. válečnické aristokracie se stali nosnými pilíři Poděbradovy vlády v Čechách, neboť pouze husitský král jim mohl zaručit kontinuitu v držbě během válek zabavených statků. Naopak pevnost v husitské víře zaručovala, že nedojde k restaurování moci a majetku katolické církve a tím ani k obnovení bývalých klášterních držav. Obrovský majetek, který Jan z Rušinova dokázal nahromadit ve svých rukou, jej katapultoval mezi nejmocnější šlechtice v zemi a také díky tomu od roku 1440 stanul jako hejtmán

v čele čáslavského kraje. V této funkci vytrval téměř až do konce života. Když v roce 1455 Jan z Rušinoва umíral, odcházel ze světa sice jako jeden z nejmocnějších mužů v zemi, nicméně nad jeho pozemkovým dominiem se již v této době začala stahovat mračna. Hertvíkovým potomkům se nepodařilo udržet nabyté majetky a rod pomalu upadal do bezvýznamnosti.

Dříve, než se vydáme po stopách životních osudů příslušníků rodu Hertvíků z Rušinoва, zastavme se krátce u zhodnocení pramenné základny a dosavadní literatury, jež se vztahují nejen k Janu Hertvíkovi z Rušinoва, ale které se také obecně dotýkají problematiky nižší šlechty, dějin husitství a každodennosti v pozdním středověku.

II. ČÁST

*Hertvíkové z Rušinava
a východočeská šlechta
ve víru husitských bouří*

20. | PŘÁTELÉ, DRUŽINÍCI, SLUHOVÉ, PODDANÍ

S tředověká šlechtická družina měla jasnou organizační strukturu. V čele stál pán, dále to byli vůdce-hejtman, „poddůstojníci“ neboli starší hejtmané z řad nižší šlechty a prostí členové, z nichž někteří měli své „střelce“ nebo pacholky.¹ Nic nového pod sluncem, s touto strukturou jsme se mohli setkat již v předrevolučním období, jen se během revoluce obrátily role. Zatímco v předrevolučním období Hertvíkové z Rušinova působili jako služební šlechta či klienti mocných šlechticů, nyní Jan Hertvík z Rušinova zaujal ve společenské hierarchii jejich místo. Také rušinovský zeman přirozeně udržoval úzké kontakty s dalšími příslušníky šlechty. S některými z nich patrně navázal i přátelské vztahy, byť tyto vazby lze mnohdy rekonstruovat pouze nepřímo, intuitivně. Mám za to, že přátelství vzniklo mezi Janem Hertvíkem z Rušinova a Hynkem Ptáčkem z Pirkštejna. Jak jsem se snažil doložit výše, blízký přátelský vztah mezi oběma muži se snad začal tvořit již v polovině třicátých let 15. století. Oba zastávali stejnou politickou linii a lze sledovat, že se vzestupem pana Ptáčka stoupala též kariéra Jana Hertvíka z Rušinova. Dalším Hertvíkovým věrným spojencem a snad i přítelem byl Mikuláš Trčka z Lípy. Toto spojení se sice nepřeneslo na další generaci, ale jistě stálo za tím, že Trčkové do budoucna převzali politické a mocensko-správní postavení Hertvíků z Rušinova. K Janovým přátelům lze řadit také Jiřího Žlebského z Dubé a Vízmburka. V případě Jiřího z Dubé šlo o nenápadnou a doposud opomíjenou postavu, která však hrála v politice Jiřího z Poděbrad významnou úlohu. Oba muži byli nejen věrnými Poděbradovými stoupenci a společně se účastnili mnoha sněmů a sjezdů, ale jak naznačuje *Žaloba kněze Bedřicha ze*

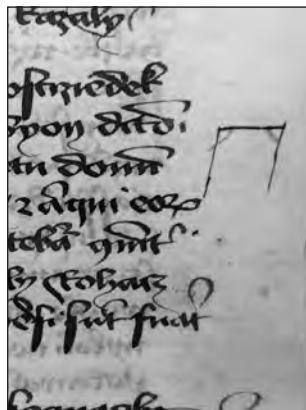

V zápise z pondělí 15. července 1437 se Pardus a jeho služebníci (já Jan Pardus s Hrádku, pán služebníkův svých dolepsaných) vyznávají, že purkmistru, konšelům a obci města Českého Brodu zajali stáda, pobrali koně, jejich sousedy a chudé lidi zjímali, což jim – dle vlastních slov – zrádně, nešlechtně a zkurvysynsky učinili. V latinské verzi se hovoří o společnicích (*consociorum*) nebo v případě Litovle neurčitěji o následovnicích (*sequacibus*).⁴⁶ Je zřejmé, že podobný list či zápis by Jan Pardus z Hrádku a Vratkova nikdy osobně českobrodským měšťanům nestvrdil. Celá záležitost nespíše spadá do doby, kdy už spolu se svými druhy pobýval v olomouckém vězení. Jen díky ztrátě svobody patrně musel pod nátlakem souhlasit s podobnou formulací. Pro českobrodské měšťany

jistě nebyl problém dohodnout se s olo-
mouckými a bývalého vzpurného tábor-
ského hejtmana s jeho loupeživou ro-
tou, nyní zbavenou svobody, přinutit
k tomuto doznání.

V zápise se zmiňuje dohroma-
dy 56 mužů, vesměs nižších šlechticů
a měšťanů, kteří byli doprovázeni *jiny-
mi našimi spolupomocníky*, čímž byl jistě
myšlen ozbrojený doprovod některých
z níže jmenovaných šlechticů. Podívá-
me-li se na místa jejich původu, zjistí-
me, že pouze malá část z nich pochá-
zela z okolí hradu Rychmburka. Šlo především o rychmburského
purkrabího Petra Krtka z Alešan, který sídlil na nedalekém Novém
Hradě (v prameni uveden jako Nová Hora). Znamenalo by to, že
k vybudování tohoto hradu nedošlo až za Kostků z Postupic v pa-
desátých letech 15. století, ale dříve, snad již v průběhu husitských
válek nebo krátce předtím. Řada míst původu je vzhledem k cha-
rakteru pramene určena pouze hypoteticky. U mnoha osob lze
také jen obtížně určit jejich sociální původ, tj. zda šlo o osoby uro-
zené s predikátem, nebo o osoby neurozené, u nichž je za jménem
vedeno pouze místo jejich původu. Přesto je ze seznamu dosti
zřejmé, jak pestré složení měla družina Jana Parduse z Hrádku
a Vratkova. Zdá se, že se jeho družiníci rekrutovali z různých so-
ciálních vrstev a pocházeli z odlišných koutů království. Vzhledem
k tomu, že Pardus dlouhá léta působil jako tábořský hejtman, kte-
rý s polními rotami několikrát prošel české země křížem krázem,
toto složení asi ani nepřekvapí. Je velice pravděpodobné, že roku
1437 se v jeho službách ještě nacházelo množství bývalých tábor-
ských bojovníků, což se odráží v některých bizarních jménech či
přízviscích (Červ z Hnoje, Krtek, Starnošlk, Havran apod.). Je zřej-
mé, že v Pardusově družině bylo leckdy velmi veselo.

NA FOL. 34R
U NÁSLEDUJÍ-
CÍHO ZÁZNAMU
O POPRAVĚ
JANA ROHÁČE
Z DUBÉ PÍSAŘ
SCHEMATICKY
NAČRTL
ŠIBENICI.

Jana Calty z Kamenné Hory je zároveň dokladem rozsahu jeho sociálních vztahů a jejich proměn v průběhu Caltovy kariéry, lze totéž *per analogiam* předpokládat také u družiníků Jana Hertvíka z Rušino-⁴⁸ Přestože v centru naší pozornosti stojí Jan Hertvík z Rušino-⁴⁸ va, bez pomoci svých příbuzných (zejména bratranců z Ostružna, o jejichž osudech je pojednáno na jiném místě), přátel, pomocníků či služebníků z řad nižší šlechty i obyčejných poddaných by nikdy nedokázal udělat tak závratnou kariéru. Představme si na tomto místě několik osob, které Jana Hertvíka z Rušino-⁴⁸ va doprovázely jeho životní poutí, sdílely s ním jeho úspěchy i neúspěchy a které svůj osobní prospěch či živobytí nakrátko nebo na celý život spojily s rušinovským zemanem.

BENEŠ BRÁZDA ZE SRBEC A NA DOMANICÍCH (NĚKDY SE UVÁDÍ I JAKO SRBEČ A DOMANÍN)

Beneš Brázda patřil bezpochyby k nejménějším Hertvíkovým souputníkům. Poprvé se spolu jmenují již v květnu roku 1410, když svědčili ve sporu mezi Bočkem starším z Kunštátu a Poděbrad a Janem Zdechovcem ze Zdechovic.⁴⁹ Dne 31. července 1414 jsou opět společně (*Benessio de Srbecz*) uvedeni v listině litomyšlského biskupa jako účastníci ozbrojených záští mezi Jindřichem z Chlumu a Mikulášem z Potštejna na straně Jana Městeckého z Opočna, který využil zajetí Jindřicha Lacemboka z Chlumu.⁵⁰ Podobně jako Hertvík se i Beneš přidal od počátku na stranu reformního programu, když v září 1415 přivěsil jako Beneš řečený Brázda z Domanic svou pečeť na stížný list do Kostnice. Po celý život patrně sídlil na tvrzi v Domanicích (ves sousedící s kolébkou rodu v Srbci), po nějaký čas byl také manem na Mělicích u Přelouče.⁵¹ Roku 1440 se s Janem Hertvíkem z Rušino-⁴⁸ va účastnil čáslavského krajského sjezdu.⁵² V roce 1450 Beneš Brázda ze Srbec spolu s Hertvíkem mladším z Rušino-⁴⁸ va a Vilémem z Ostružna svědčil Janu Hertvíkovi z Rušino-⁴⁸ va při půjčce 32 kop pražských grošů, které si zapůjčil od Hroz-⁵³ naty z Okrouhlice.⁵³ Dne 27. června 1453 daný dluh již dosáhl výše

PEČEŤ BENEŠE
BRÁZDY
ZE SRBEC
(ZE SESLAVCE)
Z ROKU 1423.
BRÁZDOVÉ
ZE SRBEC
UŽÍVALI
ZNAMENÍ
KOHOUTÍ
HLAVY.

55 kop pražských grošů. Jako přední mezi rukojmími je opět uveden vedle Hertvíka mladšího z Rušinova právě Beneš Brázda ze Srbec, dále Hašek z Otolavic a Zikmund (Zika, Ziga) z Petrovic. Chybí mezi nimi Vilém z Ostružna, který zřejmě byl touto dobou již mrtvý.⁵⁴ Po boku rušinovského zemana Beneš vydržel stát téměř po celý život, protože ještě 22. dubna 1455 – v poslední známé zmínce o Hertvíkovi – se připomíná spolu s Janem Hertvíkem z Rušinova a dalšími jako svědek při prodeji dvora ve Vestci (*Beneš Brázda ze Srbec a na Ohbi*). Spolu s ním na pořízení vystupuje také jeho syn Jiřík (Jiří) Brázda ze Srbec.⁵⁵

Jiřík Brázda ze Srbec pokračoval po otci v držení Domanic a sídlil zde až do své smrti, což může být jedním z dalších dokladů, že jeho otec Beneš byl na Ohebu skutečně pouze purkrabím, nikdy majitelem či nájemcem hradu, jak se domníval August Sedláček. Po Jiříkově smrti připadlo domanické zboží králi Vladislavu Jagellonskému, který jej roku 1470 věnoval svým služebníkům Janovi z Bříství, Janovi z Jestřібce a Heřmanovi ze Sulic. Součástí odúmrti byla tvrz v Domanicích s polužným dvorem a podacím právem ke zdejšímu kostelu, dále vsi Zalažany, Jenišovice, Mravín, Štěnec, Bělá, Oletnice, Strítež, Hluboké, Turov a Hroubovice, tedy na tehdejší dobu velice slušný majetek.⁵⁶ Roku 1463 získali Beneš Brázda ze Srbec se synem Jiříkem ještě vsi Hluboká a Strítež, u dvorského soudu pak i část dědictví po vladycích z Mrdic.⁵⁷ V témže roce totiž společně oznámili své právo na mrdické a heřmanoměstecké zboží před dvorským soudem Janu Šlechtovi z Mrdic spolu s bratřími Burianem, Zdeňkem a Mikulášem Trčky z Lípy a s Petrem ze

Svojšic.⁵⁸ Tady však není jisté, zda Beneš se synem Jiříkem a Petrem ze Svojšic nevystupovali pouze jako klienti a ručitelé Trčků z Lípy. Zdá se, že Beneš Brázde ze Srbec po smrti Jana Hertvíka z Rušinova přešel spolu se synem do služeb Trčků z Lípy.

V pramenech se ještě připomíná Vilém Brázda ze Srbec. Vzhledem k době výskytu se zdá, že šlo spíše o Benešova syna než bratra. Poprvé se s ním totiž setkáváme až dne 10. ledna 1438, když spolu s Divišem z Chlumu a seděním na Košumberku a s dalšími pěti rukojmími vyručil panoše Jana Švába z Jíkve, Brádka z Veselí a Vaňka Lososa z Újezdce v dluhu 150 kop pražských grošů vůči Heraltovi z Kunštátu. V případě nezaplacení měli být všichni tři panoši postaveni před Heraltův hrad Třebovou (dnešní Moravská Třebová), a kdyby snad byl dobyt, před hrad Bouzov.⁵⁹ Podíváme-li se blíže na seznam ručitelů, zjistíme, že se mezi nimi nacházeli i další lidé z okolí Jana Hertvíka z Rušinova. Bezpochyby šlo o jeho klienty, kteří se účastnili přepadu města Litovle. Znovu se Vilém Brázda zmiňuje v souboru listin zachycujících žalobu kněze Bedřicha proti Jiřímu z Poděbrad. Zde se na sklonku padesátých let 15. století spolu s dalšími drobnými šlechtici z Chrudimska přidal na Poděbradovu stranu. Roku 1448 Vilém Brázda ze Srbec spolu s Janem Hertvíkem z Rušinova a dalšími vpadl do Prahy.⁶⁰ Zdá se, že zatímco Beneš coby ohebský purkrabí sloužil Hertvíkovi jako hospodář a správce panství, Vilém Brázda ze Srbec se jako žoldněř či klient účastnil v roli hejtmana vojenských výprav. Zpráv z domény Hertvíků z Rušinova máme velmi málo, nicméně jistě zde fungoval stejný systém jako na jiných panstvích. Není vyloučeno, že Beneš Brázda jako Hertvíkův důvěrník přebíral správu panství v době nepřítomnosti svého pána. Různá politická jednání byla důležitá, stejně důležité však bylo zajistit také chod a bezpečnost panství v nepřítomnosti pána. Vysvětlovala by se tím rovněž skutečnost, proč až na výjimky – například roku 1440 účast na časlavském sněmu – Beneš Brázda ze Srbec svého pána na válečných výpravách nedoprovázel. Naopak jej zachycujeme jako svědka při vyřizování hospodářských záležitostí, což spadalo do kompetence hradních purkrabích.

24. DOBOVÁ ŠLECHTICKÁ MENTALITA A HERTVÍKOVA OSOBNOST (POKUS O CHARAKTERISTIKU)

Při pokusu o postižení dobové šlechtické mentality prostřednictvím charakteristiky Hertvíkovy osobnosti se nevyhneme jeho srovnání s dalšími příslušníky tzv. válečnické aristokracie. Úkolem této kapitoly primárně nebude hledat paralely mezi jednotlivými členy této nikterak formalizované skupiny, ale pokusíme se jít ještě dále a upozornit na konkrétní životní strategie jejích příslušníků, s nimiž se snažili „přežít“ v husitských Čechách. Již zde, na počátku kapitoly, je zřejmé, že nemůžeme dojít k žádnému jistějšímu závěru. To je však vlastně cílem: upozornit na pluralitu a variabilitu individuálních životních osudů, které sledování vybraných osob – i přes některé obecné shodné paralely – nabízí. Jak bylo ukázáno výše, tzv. válečnická aristokracie je termín do jisté míry nepřesný, nicméně v české historické literatuře značně frekventovaný a zaužívaný. Tzv. válečnickou aristokracii lze ve zkratce definovat jako skupinu urozených osob z řad vyšší i nižší šlechty, které se v průběhu husitských válek domohly značných majetků (zpravidla zábořem bývalých církevních majetků), jež jim umožnily ovlivňovat politické a náboženské dění v zemi.¹ Jejich spojujícím elementem byla „chudoba“ a „bezvýznamnost“ v předhusitském období, nikoliv však neurozenost, neboť sem lze přiřadit i některé příslušníky vyšší šlechty – Jan Roháč z Dubé, Hašek z Valdštejna, Jiří z Dubé a Vízmburka apod. V písemných pramenech tyto osoby zpravidla vystupují až ve chvíli, kdy se už domohly určitého majetkového a mocenského postavení.

Detailní sledování vzestupu konkrétních osob je vzhledem k nedostatku pramenů velmi obtížné, na druhou stranu se nabízejí pro srovnání nebo doplnění analogie a paralely s ostatními. Pro příslušníky této vrstvy bylo charakteristické, že se rekrutovali

z obou hlavních táborů (husitské šlechty a katolíků) s tím, že často lavírovali mezi jednotlivými stranami a mocenskými uskupeními, většinou z vlastních zjištěných důvodů. Hlavním společným jmenovatelem těchto osob byl rozsáhlý majetek, kterého se během husitských válek domohli, ale ani to neplatí bezvýtku (viz příklad Beneše z Mokrovous). Všichni však byli válečníci a během válek působili jako hejtmani nebo kondotiéři. Mezi ně můžeme vedle Jana Hertvíka z Rušinoва započítat Diviše Bořka z Miletínka, Jana Smiřického ze Smiřic, Jana Čapka ze Sán, Viléma Kostku z Postupic, Mikuláše Trčku z Lípy, Jana Koldu ze Žampachu, Bedřicha ze Strážnice, Beneše z Mokrovous, Jana Čabelického ze Soutic, Jana Smila z Křemže, Mikuláše z Husi, Přibíka z Klenového, Kroměšiny z Březovic, Mikuláše Chudého z Lobkovic, Petra Zmrzlíka ze Svojšína, Aleše Vřeštovského z Rýzemberka, Jana Holce z Nemošic, Jana Řitku z Bezdědic, Mikuláše Sokola z Lamberka, Jiřího z Chvalovic, Svojše ze Zahradky, Jindřicha ze Stráže, Jana Caltu z Kamené Hory, ale i plejádu pražských, táborských a sirotčích hejtmanů, kteří si ve službách polnímu vojsku nebo obou bratrstvům leckdy dopomohli ke slušnému živobytí: Mikuláš z Husi, Václav Carda z Petrovic, Matěj Louda z Chlumčan, Filip z Padařova, Ondřej Keřský z Římovic, Otík z Lozy, Jan Kralovec z Kralovic, Oldřich Močihub z Kralovic, Velek Koudelník z Březnice, Jan Pardus z Hrádku a Vratkova, Burian a Jan z Gutštejna i s jejich klientelou, Hynek Krušina ze Švamberka, Ronšperkové, abychom jmenovali alespoň ty nejvýznamnější.

JAN HERTVÍK Z RUŠINOVA POLITIKEM

Přestože Jan Hertvík z Rušinoва nepatřil k protřelým politikům formátu Oldřicha z Rožmberka, Čeňka z Vartenberka nebo Viléma Kostky z Postupic, kteří měli široký rozhled a nenahraditelné zkušenosti ze složitých jednání s předními evropskými osobnostmi, důsledný příklon k reformnímu učení a věrnost Ptáčkově a později Poděbradově straně jej vynesly na pomyslný mocenský

25. | RODOVÉ PEČETI HERTVÍKŮ Z RUŠINOVA (KATALOG)

V souvislosti s rodem z Ostružna se nám dochovalo několik pečetí a některé další památky nesoucí identický znak. Příslušníci rozrodu zemanů z Ostružna (Hertvíků z Rušino-va) používali v pečetním poli buď helm s rohy (zřejmě býčí nebo buvolí), nebo štít s heraldickou figurou kosmého břevna (někdy je ve starší literatuře uváděno i jako pruh pošikem nebo šikmé břevno), či kombinaci obojího.¹ Soudě dle současného znaku obce Rušino-va, původně šlo patrně o černé břevno ve žlutém (zlatém) poli. Je velmi pravděpodobné, že jednotlivé rodové větve užívaly stejné znamení, ale v různém barevném provedení, případně se znamení lišilo v některých detailech (doplnění písmena v klenotu apod.). V rámci této kapitoly bych chtěl zmínit několik památek, které by se vzhledem k vyobrazení štítu s kosmým břevnem mohly vztahovat k Hertvíkům z Rušino-va. Již na tomto místě je nutné upozornit na skutečnost, že figura kosmého břevna byla ve středověku poměrně obvyklá a tento znak užívalo hned několik šlechtických rodů zároveň.²

První z těchto památek představuje středověký náhrobník, donedávna nepovšimnutá součást interiéru kostela sv. Kateřiny nedaleko Kutné Hory.³ Vzhledem k tomu, že nese erbovní znamení shodné se znakem Hertvíků z Rušino-va, je namístě se u něj na chvíli zastavit. Opracovaná, značně setřelá kamenná deska bez nápisu nese gotický štít se znamením šikmého břevna s dvojitým okrajem, v klenotu na kbelcové přilbě s přikryvadly je vyobrazena hlava divého muže, vousáče nebo pohana (snad Turka – v pravém uchu má kruhovou náušnici) se zašpičatělou čapkou. Náhrobník lze podle archaického provedení a charakteru klást do 14. století, což by mohlo být odvislé i od regionálního umělce.⁴ Ztvárnění

1404, 12. říjen – Trojan z Ostružna a Běstviny
Popis: K listině bylo přivěšeno celkem pět pečeti, které jsou dnes poškozeny. Pečeť Trojana z Ostružna byla přivěšena jako třetí zleva. V pečetním poli se nachází kolčí přilba s buvolími rohy a příkryvadly. Poškozený opis lze číst jako „[?] TRO [?] DE [?]“.

Edice/literatura: AČ VI, č. 2, s. 452–453.

Pramen: Originál listiny i s přivěšenými pečetěmi uložen v archivu v Jindřichově Hradci (SOA Třeboň – Jindřichův Hradec. Sběrka pergamenů, sign. 56/72).

1405, 14. květen – Hertvík z Ostružna

Popis: Na pečeti přivěšené k listině z roku 1405 se objevují rohy a mezi nimi písmeno Z. Opis lze číst jako „HERTWIZ[?] . DE . OST[?]V[?]“. Nejčastěji se písmena u klenotů používala jako zkratky křestního jména nebo upomínky na starší jméno. Význam písmene Z u pánů z Ostružna lze hypoteticky spojovat buď s názvem původního rodového sídla (Ostrožno), nebo s domnělým původem rodiny z města Čáslavi.

Edice/literatura: A. SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečeti* 5, s. 40, 238 (112-9); A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika* 2, s. 189; A. SEDLÁČEK, *Pozůstalost*, Var 35, sešit číslo 108, s. 458, 443.

Pramen: Národní archiv v Praze, fond Česká finanční prokuratura Praha: listiny (1250–1782), sign. 54.

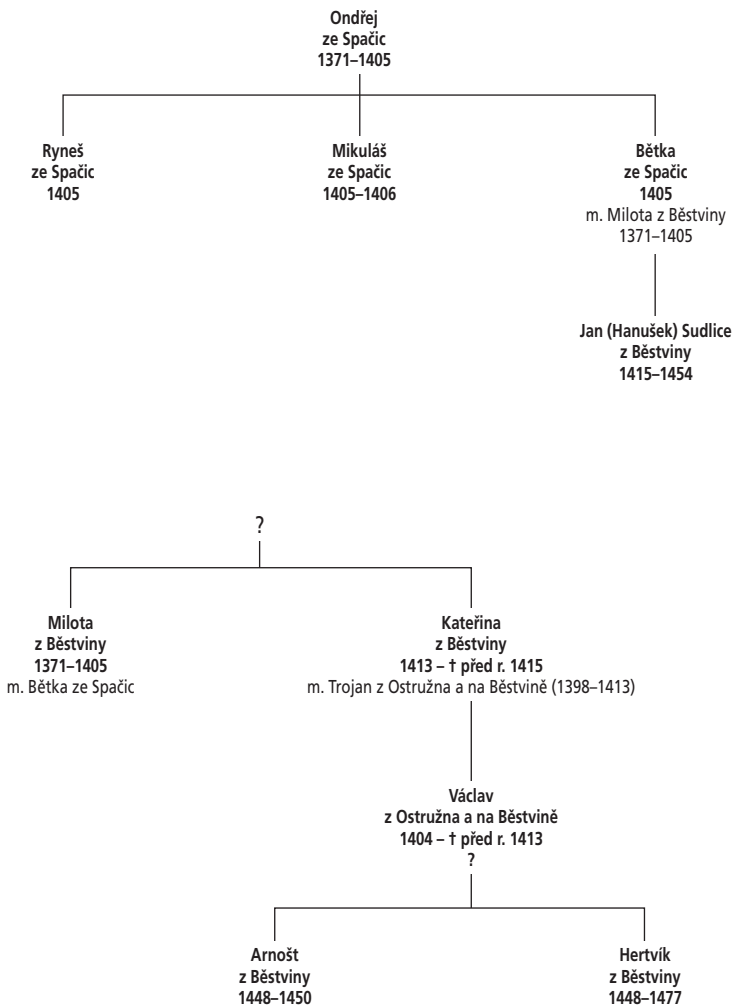
Webový odkaz: <https://monasterium.net/mom/CZ-NA/FPL/54/charter> [accessed at 2020-01-12+02:00].

1406, 29. květen – Jan z Ostružna

Popis: K listině byly přivěšené na čtvrté a páté pozici dvě identické pečeti se stejným opisem. Janek z Rušinova zřejmě neměl vlastní pečeť, proto oba bratři použili pečeť Jana z Ostružna. Patrně šlo o stejnou pečeť,

Rodokmen vládků ze Spačic a z Běstvíny

Životopisná data u jednotlivých osob vyjadřují dobu, po níž se zmiňují v písemných pramenech.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

NEVYDANÉ PRAMENY

Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha
FRIČ Jan, *Zpráva čj. 2991/41*, Praha 1941.

Archiv hlavního města Prahy
Kniha soudní pro větší dluhy 1400–1483, Sběrka rukopisů, sign. 997.
Kniha trhová 1437–1456, Sběrka rukopisů, sign. 90.

Archiv města Brna
Fond Sběrka listin, mandátů a listů 1208–2000, sign. 342.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu
Rep. 3, sign. 44 (36b).

Historický ústav AV ČR, Praha
SEDLÁČEK August, *Pozůstalost*, nepublikováno (částečně zpřístupněno na <http://www.augustsedlacek.cz/>).

Knihovna Národního muzea v Praze
Staré letopisy české, text S_a, sign. V E 43.
Rukopisný sborník náboženských traktátů, sign. XVI G 63.

Metropolitní kapitula v Praze
Rukopis číslo 1623, sign. O XXXIX.

Národní archiv v Praze
Fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115–1760), ŘP Chotěšov, sign. 2242.
Fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115–1760), Konvent křižovníků – strážců Božího hrobu u sv. Petra a Pavla na Zderaze (ŘKřb Zderaz), sign. 1803.

Fond Benediktini – klášter Břevnov, Praha, Benediktinské arcipatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Břevnově (993–1948), sign. 67, 186, 193, 211.

Fond Česká finanční prokuratura Praha: listiny (1250–1782), sign. 54.

Fond Desky dvorské, č. 21, 22, 23.

Fond Úřad desk zemských, Desky zápisné větší č. 21.

Österreichische Nationalbibliothek in Wien

Kartensammlung, und Globenmuseum, Aquarelle von Johann Antonius Venuto, inv. č. +Z208047906, +Z208047803, +Z208008809, +Z208043202, +Z208032009, +Z208020202, +Z208012205, +Z208045004, +Z20804050X, +Z208032307, +Z208039107.

SOA Praha

Zlomky účtů mistra kuchyně Karla IV. z doby okolo roku 1370, Fond KD Karlštejn, inv. č. 27.

SOA Třeboň – oddělení Třeboň

Fond Historica Třeboň (1216–1625), sign. 817, 1045, 1065, 1067, 1070a, 1254, 1326, 1332, 1333, 1345, 1409, 1454, 1518, 1660, 1667, 1773, 1839.

SOA Třeboň – Jindřichův Hradec

Fond Sběrka pergamenů, sign. 115.

SOkA Chrudim

Kniha pozůstalostí, smolná a pamětní (1437–1685), fond Archiv města Heřmanův Městec, inv. č. 2609, kniha č. 1864.

Liber contractuum ab Anno 1439 (1439–1504), fond Archiv města Chrudim, sign. B 10, inv. č. 362.

Liber contractuum (1483–1522), fond Archiv města Chrudim, sign. B 11, inv. č. 363.

Pozůstalost Prof. Vincence Floriána 1418–1949, inv. č. 362–363, číslo kartotéky 14.
Rejstřík daní a vydání při městě Chrudimi z let 1399–1402, fond Archiv města Chrudim II, sign. 446, inv. č. 47, č. knihy 226.

SOkA Havlíčkův Brod

Kniha pamětní (1441) 1444–(1600), Fond Archiv města Přibyslavi 1441–1945 (1949), sign. Přibyslav I, inv. č. 33.

Kniha trhová 1487–1497, SOkA Havlíčkův Brod, Fond Archiv města Přibyslavi 1441–1945 (1949), sign. Přibyslav II, inv. č. 34.

Fond Archiv města Havlíčkův Brod, Listiny, inv. č. 21, 123, 124, 125.

SOKA Kolín

Liber memorialis, judicialis et civilis z let (1420) 1448–1597, SOKA Kolín, Fond Archiv města Český Brod, sign. III/1, bez inv. č.
Fond Archiv města Kolín, sign. IV. 17.

Staatliches Hauptstaatsarchiv, Dresden

Inv. č. 3411.

Bestand 10005 Hof- und Zentralverwaltung (Wittenberger Archiv), Loc. 4328, Böhmisches Sachsen, Kapsel V, Bl. 205.

Thüringisches Hauptstaatsarchiv, Weimar

Ernstinisches Gesamtarchiv, Reg. A 39, fol. 35–70.

EDICE A STARÉ TISKY

Aeneae Silvii, Historia Bohemica, k vydání připravili a z latinského originálu přeložili

Dana Martínková – Alena Hadravová – Jiří Matz, Praha 1998.

Archiv český I, ed. František Palacký, Praha 1840.

Archiv český II, ed. František Palacký, Praha 1842.

Archiv český III, ed. František Palacký, Praha 1844.

Archiv český IV, ed. František Palacký, Praha 1846.

Archiv český V, ed. František Palacký, Praha 1862.

Archiv český VI, ed. František Palacký, Praha 1872.

Archiv český VII, ed. Josef Kalousek, Praha 1887.

Archiv český VIII, ed. Josef Kalousek, Praha 1888.

Archiv český IX, ed. Josef Kalousek, Praha 1889.

Archiv český X, ed. Josef Kalousek, Praha 1890.

Archiv český XI, ed. Josef Kalousek, Praha 1892.

Archiv český XII, ed. Josef Kalousek, Praha 1893.

Archiv český XIV, ed. Josef Kalousek, Praha 1895.

Archiv český XV, ed. Josef Kalousek, Praha 1896.

Archiv český XXVI, ed. Josef Teige, Praha 1909.

Archiv český XXVIII, ed. Josef Teige, Praha 1912.

Archiv český XXIX, ed. Josef Kalousek, Praha 1913.

Archiv český XXXV, Desky dvorské Království českého, Druhá kniha provolací desk dvorských z let 1395–1410, ed. Gustav Friedrich, Praha 1935.

Archiv český XXXVI, Desky dvorské Království českého, Třetí kniha provolací desk dvorských z let 1411–1448, ed. Gustav Friedrich, Praha 1941.

Archiv český XXXVII/1, Desky dvorské Království českého, Čtvrtá kniha provolací desk dvorských z let 1453–1480 (kraje A–E), ed. Gustav Friedrich, Praha 1941.

Seznam použitých pramenů a literatury

- Archiv český XXXVII /2, Desky dvorské Království českého, Čtvrtá kniha provolací desk dvorských z let 1453–1480 (kraje F–K)*, ed. Gustav Friedrich, Praha 1941.
- Archiv český XXXVII /3, Desky dvorské Království českého, Čtvrtá kniha provolací desk dvorských z let 1453–1480 (kraje L–N)*, ed. Gustav Friedrich, Praha 1944.
- Archiv český XXXVIII, Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405–1457*, ed. František Hoffmann, Praha 2000.
- Archiv Koruny české V. Katalog listin z let 1378–1437*, ed. Antonín Haas, Praha 1947.
- Berní rula XI. Kraj Čáslavský II*, ed. František Beneš, Praha 1955.
- BLANITZKY Wenzeslaus, *Geschichte der in Schlesien etablierten Hußiten*, ed. Ditmar Kühne, Kumbach 2001.
- Brněnské berní rejstříky z přelomu 14. a 15. století*, eds. Kateřina Urbánková – Veronika Wihodová, Brno 2008 (= Prameny dějin moravských 15).
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. (1198–1230)*, ed. Gustav Friedrich, Prague 1912.
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae IV/1 (1241–1253)*, eds. Jindřich Šebánek – Sáša Dušková, Prague 1962.
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/1 (1253–1266)*, eds. Jindřich Šebánek – Sáša Dušková, Prague 1974.
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2 (1267–1278)*, eds. Jindřich Šebánek – Sáša Dušková, Prague 1981.
- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VII. (1334–1349)*, ed. Paul Ritter von Chlumceky, Brünn 1858.
- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIII. (1400–1407)*, ed. Vincenz Brandl, Brünn 1897.
- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIV. (1408–1411)*, ed. Berthold Bretholz, Brünn 1903.
- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XV. (1207–1408)*, ed. Berthold Bretholz, Brünn 1903.
- Codex diplomaticus Lusatie superioris II/1 (1419–1428). Urkunden des Oberlausiker hussitenkrieges der gleichzeitigen die Sechslande angehenden Feudem*, ed. Richard Jecht, Görlitz 1896–1899.
- Codex iuris municipalis regni Bohemiae II. (1225–1419). Privilegia královských měst venkovských z let 1225–1428*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1895.
- Codex iuris municipalis Regni Bohemiae III. Privilegia královských měst venkovských z let 1420–1526*, eds. Jaromír Čelakovský – Gustav Friedrich, Praha 1948.
- Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/1. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1232–1452*, ed. Antonín Haas, Praha 1954.
- Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1453–1500*, ed. Antonín Haas, Praha 1960.

- Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/3. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1501–1526*, ed. Antonín Haas, Praha 1961.
- DAVID Lukas, *Preußische Chronik VIII*, ed. Daniel Friedrich Schüß, Königsberg 1817.
- DE POSILGE Johannes, *Jahrbücher Johannes Lindeblatts oder Chronik Johannes von Pusilie Offizials zu Riesenburg*, eds. Johannes Voigt – Friedrich Wilhelm Schubert, Königsberg 1823.
- Deník táboorského kněze o jednání Čechů na koncilu basilejském z r. 1433*, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, ed. Ivan Hlaváček, Praha 1981, s. 317–419.
- Des Teutschen Reichs-Archivs partis specialis continuatio I. Der ersten Continuation Erste Fortsetzung*, ed. Johann Christian Luenig, Leipzig 1711.
- Decem registra censuum Bohemica – Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými*, ed. Josef Emler, Praha 1881.
- Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz I*, ed. Karl Lechner, Brünn 1902.
- Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz II*, ed. Karl Lechner, Brünn 1902.
- Die Deutschordens-Ballei Böhmen in ihrer Rechnungsbücher 1382–1411*, ed. Josef Hemmerle, Bonn 1967 (= *Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens* 22).
- Documenta Mag. Iohannis Hus*, ed. František Palacký, Praha 1869.
- Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I*, ed. Karl Adolf Constantin Höfler, Wien 1856 (= FRA I, Scriptoros II/1).
- Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen II*, ed. Karl Adolf Constantin Höfler, Wien 1865 (= FRA I, Scriptoros IV/2).
- Geschichtsquellen der Hussitenkriege*, in: *Scriptores rerum Silesiacarum* 6, ed. Colmar Grünhagen, Breslau 1871.
- Historické spisy Petr z Mladoňovic a jiné zprávy a paměti o M. Janovi Husovi a M. Jeronymovi z Prahy*, in: FRB VIII, ed. Václav Novotný, Praha 1932.
- CHELČICKÝ Petr, *Drobné spisy*, ed. Eduard Petrů, Praha 1966.
- Chronicon Aulae regiae*, in: FRB IV, ed. Josef Emler, Praha 1884, s. 1–337.
- Chronicon Veteris collegiati Pragensis (1419–1441)*, in: *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I*, ed. Karl Adolf Constantin Höfler, Wien 1856 (= FRA I, Scriptoros II/1), s. 79–102.
- Chronicon Viennense (1367–1405)*, in: *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I*, ed. Karl Adolf Constantin Höfler, Wien 1856 (= FRA I, Scriptoros II/1), s. 1–2.
- Inventář fondu Premonstráti Strahov (1135–1950)*, ev. č. 43, Praha 1957.
- Inventář fondu Premonstráti Strahov, listiny 1192–1921*, ev. č. 459, Praha 1965.

- Joannis Dlugossii seu Longinii canonici Cracoviensis, Opera omnia XIII. (1410–1444)*, in: *Historiae Polonicae IV*, Libri XI. et XII., ed. Alexandri Przewdziecki, Cracoviae 1877.
- Kanovník vyšehradský*, in: FRB II, ed. Josef Emler, Praha 1874, s. 199–237.
- Kronika Bartoška z Drahonice*, in: FRB V, ed. Josef Emler, Praha 1893, s. 589–628.
- Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze XIV. století*, ed. Antonín Matějček – Jindřich Šámal, Praha 1940.
- Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter I*, eds. Colmar Grünhagen – Hermann Markgraf, Leipzig 1881.
- Libri confirmationum II. (1369–1373)*, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1868.
- Libri confirmationum VI. (1399–1410)*, ed. Josef Emler, Praha 1883.
- Libri confirmationum VII. (1410–1419)*, ed. Josef Emler, Praha 1886.
- Libri confirmationum VIII.–X. (1421–1436)*, ed. Josef Emler, Praha 1889.
- Libri erectionum V. (1398–1407)*, ed. Clemens Borový, Praha 1889.
- Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I. (1418–1437)*, ed. Blažena Rynešová, Praha 1929.
- Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II. (1438–1444)*, ed. Blažena Rynešová, Praha 1932.
- Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka III. (1445–1448)*, ed. Blažena Rynešová, Praha 1937.
- Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV. (1449–1462)*, eds. Blažena Rynešová – Josef Pelikán, Praha 1954.
- Listy Jana Žižky z Trocnova a jeho vojenský řád*, ed. Kliment Čermák, Čáslav 1912.
- M. Zacharias Theobalds Hussitenkrieg oder Geschichte des Lebens und der Lehre Joh. Husens ingleichen der Bömischen Kirche nebst einem Anhang des Bömischen Glaubensbekenntnisses I*, ed. Siegmund Jacob Baumgartens, Breslau 1750.
- Monumenta historica Bohemiae VI*, ed. Gelasius Dobner, Pragae 1785.
- Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia V. Acta Urbani VI. et Bonifatii IX. (1378–1404)*, ed. Camilli Krofta, Pragae 1903.
- Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia VI/2 (1404–1417). Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia*, ed. Jaroslav Eršil, Praha 1980.
- Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia VII/1. Acta Martini V. pontificis Romani (1417–1431)*, ed. Jaroslav Eršil, Praha 2001.
- Paulerinus (Pavel Židek), Liber viginti arcium (ff. 185ra–190rb)*, ed. Alena Vránová, Praha 1997.
- z PARDUBIC Smil Flaška, *Nová rada*, ed. Jiří Daňhelka, Praha 1950.
- PITTER Jan Bonaventura, *Thesaurus absconditus in agro seu monasterio Břevnoviensi prope Pragam*, Brno 1762.
- Prameny k synodám strany pražské a tábořské v letech 1441–1444*, ed. Zdeněk Nejedlý, Praha 1901.

- Purkrabské účty panství Novohradského z let 1390–1391*, ed. Josef Šusta, Praha 1909.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. (1253–1310)*, ed. Josef Emler, Praha 1882.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. (1311–1333)*, ed. Josef Emler, Praha 1890.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae IV. (1333–1346)*, ed. Josef Emler, Praha 1892.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VII/5 (1362–1363)*, eds. Milena Linhartová – Bedřich Mendl, Praha 1963.
- Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1398–1419)*, V/1.2 *Fontes archivi nationalis. Litterae monasteriorum*, eds. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 2007.
- Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum I/1 (1198–1454)*, eds. Erich Joachim – Walther Hubatsch, Göttingen 1948.
- Regesta imperii XI., Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437)*, ed. Johann Friedrich Böhmer, Hildesheim 1968.
- Registra decimarum papalium*, ed. Václav Vladivoj Tomek, Praha 1873.
- Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae I*, ed. Josef Emler, Praha 1870.
- Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae II*, ed. Josef Emler, Praha 1872.
- SEDLÁČEK August, *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*, Praha 1914.
- Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 I/2*, red. František Beneš – Karel Beránek, Praha 1974.
- Soupis východočeských urbářů 2. polovina 13. století – 1776*, eds. Jiří Kuba – Tomáš Šimek – František Zahradka, Zámorsk 1997.
- Soudní akta konsistoře pražské I. (1373–1379)*, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1893.
- Staré letopisy české – texty nejstarší vrstvy*, in: FRB SN II, eds. Alena M. Černá – Petr Čornej – Markéta Klosová, Praha 2003.
- Staré letopisy české (2. svazek). Východočeská větev a některé související texty*, in: FRB SN III, eds. Alena M. Černá – Petr Čornej – Markéta Klosová, Praha 2018.
- Staré letopisy české, z vratislavského rukopisu*, ed. František Šimek, Praha 1937.
- Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, eds. František Šimek – Miloslav Koňák, Praha 1959.
- Staré vojenské řády. Hájek – Vlček – Žižka (listy a kronika)*, ed. František Svejkovský, Praha 1952.
- Starší letopisové čestí od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*, ed. František Palacký, in: Dílo Františka Palackého II, vybral a uspořádal Jaroslav Charvát, Praha 1941.
- SVĚTECKÝ Petr Kašpar, *Historische Nachrichten meistens zu Behuf und Verbesserung, auch Continuation des Paprocký...angeleget I. Erster Carmasin Rother Kwatern oder Protocol (1759–1761)*, rukopis uložen v SOA Třeboň, sign. A 22/1.

- Tereziánský katastr český 3. Dominikál*, eds. Pavla Burdová – Dagmar Culková – Eliška Čánová – Marie Lišková – František Rajtoral, Praha 1970.
- Účet pokladníka arcibiskupství pražského z let 1382/83*, ed. Václav Chaloupecký, Praha 1912 (= Historický archiv 37).
- Účty hradu Karlštejna z let 1423–1434*, ed. Josef Pelikán, Praha 1948.
- Umrisse einer Geschichte der böhmischen Bergwerke I/2*, ed. Kaspar Sternberg, Prag 1837.
- Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440–1471)*, ed. Adolf Bachmann, Wien 1892 (= Fontes rerum Austriacarum 42).
- Urkunden-Regesten aus den ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens*, ed. Anton Schubert, Innsbruck 1901.
- Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526*, ed. Ludwig Schlesinger, Prag 1892.
- Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450–1471)*, ed. František Palacký, Wien 1860 (= Fontes rerum Austriacarum 20).
- Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges I. (1419–1428)*, ed. František Palacký, Prag 1873.
- Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges II. (1429–1436)*, ed. František Palacký, Prag 1873.
- Vavřince z Březové Kronika husitská*, in: FRB V, ed. Josef Emler, Praha 1893, s. 327–534.
- WADDINGO Luca, *Annales minorum seu trium ordinum a S. Francisco institutorum 12 (1448–1456)*, ed. Josephi Mariae Fonseca ab Ebor, Florentiam 1932.
- z LIBOČAN HÁJEK Václav, *Kronika česká*, ed. Jan Linka, Praha 2013.
- z VELESŤAVÍNA Daniel Adam, *Kalendař hystorycký. Krátké a summownj poznamenánj wssechněch dnůw gednohokaždého měsýce, přes celý rok*, Praha 1590.
- Základy starého místopisu Pražského 1. Staré Město*, ed. Václav Vladivoj Tomek, Praha 1866.
- Základy starého místopisu Pražského 2. Nové Město*, ed. Václav Vladivoj Tomek, Praha 1870.
- Ze zpráv a kronik doby husitské*, ed. Ivan Hlaváček, Praha 1981.
- Zápisky v breviáři kněze Antocha z Přelouče z let 1422–1432*, ed. František Michálek Bartoš, ČAŠ 12, Praha 1936, s. 99–110.
- Zlomek účtů mistra kuchyně královské z doby Karla IV.*, in: Rukopisy děkanství karlštejnského, ed. František Michálek Bartoš, Praha 1944.

LITERATURA

- ADÁMEK Karel Václav, *Chrudimsko. Historické a statistické rozhledy*, Roudnice 1878.
- ADÁMEK Karel Václav, *Některé nové zprávy o Janu Hertvíkovi z Rušínova*, ČČM 61, 1887, s. 273–275.

Hertvíkové z Rušínova

- ADÁMEK Karel Václav, *O Janovi z Rušinova a o Janovi Hertvíkovi z Rušinova*, ČMM 25, 1901, s. 394–401.
- BAJER Aleš – DEJMAL Miroslav – LISÁ Lenka – KOČÁR Petr – KOČÁROVÁ Romana – NÝVLTOVÁ FIŠÁKOVÁ Miriam – PETR Libor, *Středověká stáj ve světle moderních environmentálních metod. Příkladová studie Veselí nad Moravou*, Živá archeologie 15/II, 2013, s. 39–44.
- BALETKA Tomáš, *Nižší šlechta z moravského severovýchodu ve stížných listech proti upálení Mistra Jana Husa*, Táborský archiv 9, 1999, s. 15–48.
- BÁRTA Stanislav, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*, Brno 2016 (= Spisy Filozofické fakulty 457).
- BARTOŠ František Michálek, *České dějiny II/6. Čechy v době Husově (1378–1415)*, Praha 1947.
- BARTOŠ František Michálek, *Konec dvou hejtmanů sirotčího bratrstva*, JSH 32/3–4, 1963, s. 182–187.
- BARTOŠ František Michálek, *Dva hejtmané tábořského bratrstva*, JSH 33/1–2, 1964, s. 83–88.
- BARTOŠ František Michálek, *České dějiny II/7. Husitská revoluce. Doba Žižkova (1415–1426)*, Praha 1965.
- BARTOŠ František, Michálek, *České dějiny II/8. Husitská revoluce. Vláda bratrstev a její pád (1426–1437)*, Praha 1966.
- BAŽANT Vojtěch – ŠORM Martin, *Rozhněvaný bílý dějepisec. Vlastimil Vondruška jako zručný řemeslník a populista*, DaS 1, 2017, s. 51–52.
- BĚLINA Pavel, *K předpokladům vzniku husitství ve východních Čechách*, SH 29, 1982, s. 63–118.
- BEDNÁŘ Jan – RYKL Michael – ÚLOVEC Jiří, *Historický a stavební vývoj tvrze v Němčicích u Klatov*, Západočeský historický sborník 2, Plzeň 1996, s. 29–60.
- BEK Tomáš – VÍCH David, *Pravěké nálezy z hradního kopce v Potštejně (okr. Rychnov nad Kněžnou)*, Archeologie ve středních Čechách 15, 2011, s. 301–305.
- BERAN Zdeněk, *Čáslavský landfrýd 1440 až 1453*, Východočeské listy historické 25, 2008, s. 79–103.
- BERAN Zdeněk, *Majetkové proměny Čáslavského kraje v pozdním středověku a jeho územně správní struktura. Rekonstrukce vzniku nových územních celků v jižní části východočeské oblasti*, in: Oldřich Felema a kol., *Území východních Čech od středověku po raný novověk. Kapitoly k územně správním dějinám regionu*, Praha 2011, s. 55–70.
- BERAN Zdeněk, *Boleslavský landfrýd 1440–1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách*, České Budějovice 2012.
- BERAN Zdeněk, *Tradice, sídla a majetek východočeské šlechty v procesu formování krajské správy*, in: Zdeněk Beran a kol., *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*, Praha 2013, s. 11–19.

ŽEMLIČKA Josef, *Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století*, Praha 1986.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

<https://archivnimapy.cuzk.cz>

<http://www.augustsedlacek.cz>

<http://cms.flu.cas.cz/cz/badatele/rozcestnik-nejen-medievisticky-periodik.html>

<https://digi.ceskearchivy.cz>

<http://www.hiu.cas.cz/cs/organizacni-struktura/oddeleni-dejin-stredoveku/pozustalost-augusta-sedlacka.ep>

<http://www.mapy.cz>

<http://monasterium.net>

<http://oldmaps.geolab.cz>

<http://rusinov.cz/favorite.htm>

<https://vokabular.ujc.cas.cz/default.aspx>

OBSAH

- Předmluva ... 9
1. Úvod ... 11
 2. Kritika pramenů a literatury, terminologie ... 19
- I. ČÁST: JAN HERTVÍK Z RUŠINOVA A JEHO ROD
3. Počátky vladyků z Ostružna ... 47
 4. Léta mládí a zrání ... 62
 5. Lapkou a zbojníkem ... 84
 6. Kořeny husitství ve východních Čechách
a stízný list české šlechty ... 95
 7. Ve stínu bratra ... 117
 8. Orebským hejtmanem ... 137
 9. Obležení hradu Lichtenburka 1428–1429 ... 151
 10. Na cestě k Lipanům ... 178
 11. Po Lipanech ... 190
 12. Stoupencem Hynka Ptáčka z Pirkštejna ... 209
 13. Ve službách Jiřího z Poděbrad ... 258
 14. Žaloba kněze Bedřichova i páně Jiříkova s odpory ... 269
 15. Poslední léta: mezi politickým výsluním
a hospodářským úpadkem ... 288
 16. Hertvíkovi dědici ... 309

17. Bratřenci „z Běstviny“ a „z Ostružna“ ... 325
18. Ženy Hertvíků z Rušinoва, jejich postavení a role ve společnosti ... 332
19. Majetkové poměry ... 337
 - Hrady* ... 345
 - Tvrze* ... 377
 - Církevní zboží* ... 387
 - Města a městečka* ... 398

II. ČÁST: HERTVÍKOVÉ Z RUŠINOVA A VÝCHODOČESKÁ ŠLECHTA VE VÍRU HUSITSKÝCH BOUŘÍ

20. Přátelé, družiníci, sluhové, poddaní ... 419
 21. Válka a válečná ekonomika ... 464
 22. Sněmy a sněmovní jednání ... 478
 23. Mince, ceny a cestovní náklady ... 483
 24. Dobová šlechtická mentalita a Hertvíkova osobnost
(pokus o charakteristiku) ... 500
 25. Rodové pečeti Hertvíků z Rušinoва (katalog) ... 535
 - Závěr ... 549
- Poznámky ... 555
- Rodokmeny ... 689
- Soupis zkratek ... 693
- Seznam použitých pramenů a literatury ... 695
- Seznam vyobrazení ... 734
- Summary ... 743
- Rejstřík jmenný a místní ... 752

MARTIN MUSÍLEK

HERTVÍKOVÉ Z RUŠINOVA

*Východočeská šlechta
ve víru husitských bouří*

EDICE ŠLECHTICKÉ RODY ČECH, MORAVY A SLEZSKA, SVAZEK 17

VYDALO NLN, s. r. o.,

NÁPRSTKOVA 10, PRAHA 1,

V ROCE 2020

VYDÁNÍ PRVNÍ

JAZYKOVÝ REDAKTOR IVAN BERÁNEK

NA OBÁLCE POUŽITA PEČEŤ JANA HERTVÍKA Z RUŠINOVA

Z 30. SRPNA 1442. NÁRODNÍ ARCHIV ČESKÉ KORUNY, INV. Č. 1567

GRAFICKÁ ÚPRAVA KNIHY VYTVOŘENA

S PODPOROU GRAFICKÉHO MANUÁLU VLADIMÍRA VIMRA

MAPY NAKRESLIL JAROSLAV SYNEK

TECHNICKÁ REDAKCE ŠÁRKA KŘIVÁKOVÁ

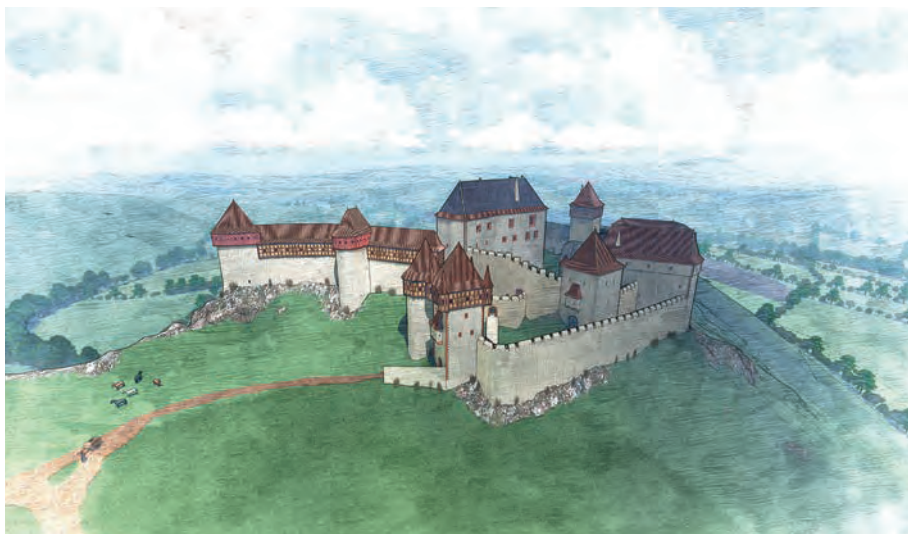
SAZBA PÍSMEM REGENT PRO MARIE TVRDÁ

REPRODUKCE JAN SKRUŽNÝ

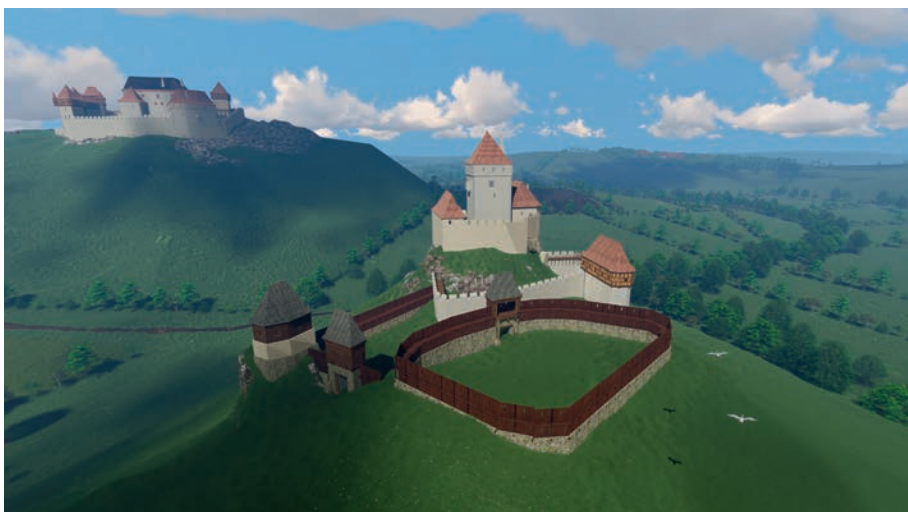
TISK TĚŠÍNSKÉ PAPIRNY, s. r. o.

DOPORUČENÁ CENA VČETNĚ DPH 799 Kč

ISBN 978-80-7422-763-9

Hmotová rekonstrukce hradu Ohebu, pohled od východu. Na vyobrazení zřetelně vystupuje mohutné vysunuté opevnění.

Hmotová rekonstrukce hradu Vildštejna, pohled od severovýchodu, včetně hypotetické rekonstrukce okrouhlé bašty a předhradí. V pozadí se vypíná hrad Ohebu.

ERB ŠLECHTICKÉHO RODU HERTVÍKŮ Z RUŠINOVA. BAREVNOST TOHOTO ERBU VYCHÁZÍ ZE STÁVAJÍCÍHO ZNAKU OBCE RUŠINOV V ŽELEZNÝCH HORÁCH.

HRAD OHEB VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH, LETECKÝ POHLED OD JIHU. HRADNÍ ZŘÍCENINA DNES TVOŘÍ DOMINANTU VYPÍNAJÍCÍ SE NAD SEČSKOU PŘEHRADOU.

HRAD OHEB VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH, POHLED NA HRADNÍ SKÁLU OD JIHOZÁPADU.

